

จรัล มโนเพ็ชรกับแผ่นดินล้านนา

ศาสตราจารย์เกียรติคุณ ดร. ธเนศวร์ เจริญเมือง

และแล้วในที่สุด เราก็ได้มายืนเบื้องหน้า และได้ให้วิศวกรวะศิลปิน
ที่ยิ่งใหญ่ที่สุดของล้านนาในรอบ 1 ศตวรรษอ้ายจรัล มโนเพ็ชร
(1 มกราคม 2494 – 3 กันยายน 2544)

50 ปีของชีวิต และ 24 ปี (2520-2544) ของการเป็นศิลปินเพื่อ ชีวิตและสังคม

สิ่งแวดล้อมและปัจจัยภายในนับว่ามีบทบาทสำคัญยิ่งในการหล่อหลอม
และสร้างศิลปินที่ยิ่งใหญ่ที่สุดของล้านนาในรอบ 1 ศตวรรษ **หนึ่ง** พ่อของจรัล
เป็นปัญญาชน มีความรู้ดีและอ่านออกเขียนได้ดีทั้งภาษาไทยและภาษาล้านนา
มีความรู้ด้านประวัติศาสตร์และศิลปวัฒนธรรมของล้านนา เคยไปเรียน
ภาษา อังกฤษ ซึ่งสะท้อนความสนใจในการใฝ่รู้และศึกษาในสังคมไทยที่กำลัง
เปลี่ยนแปลงช่วงทศวรรษ 2490-2500 **สอง** พ่อสิงห์แก้ว เป็นศิลปิน เล่น
เครื่องดนตรีล้านนาเก่งทุกชนิด ร้องเพลงเก่ง แต่งเพลงเก่ง และเก่งในด้านศิลปะ
การรำ รำ การวาด การทำอุปกรณ์ตกแต่งโดยเฉพาะการทำโคม แม่ต่อมคำ
ณ เชียงใหม่ เก่งเรื่องการเมืองการปกครองของล้านนาและงานหัตถกรรม
สาม บรรพชนของแม่ (เจ้าบุรีรัตน์) เป็นสมาชิกชนชั้นปกครองของเมืองเชียงใหม่
ดูแลด้านกฎหมายของเมืองในระยะผ่านจากการยกเลิกฐานะประเทศราชของ
ล้านนา (พ.ศ. 2442) ไปสู่การผนวกล้านนาให้เป็นส่วนหนึ่งของสยามรัฐ สมาชิก
ของสกุลนี้มีบ้านอยู่รอบ ๆ วัดฟอนสร้อย ประตู่เชียงใหม่ ซึ่งเป็นบ้านเกิดและ

แหล่งเรียนรู้ช่วง 20 ปีแรกของจรัล 3 ข้อแรกนี้ส่งผลสำคัญ 4 ด้านให้จรัล คือ

1. ความเป็นปัญญาชน ใฝ่รู้-ใฝ่เรียน
2. ศิลปะด้านดนตรี-เพลงและสิ่งประดิษฐ์
3. ความรู้เรื่องประวัติศาสตร์ล้านนา และ
4. ความเป็นคนเมือง เป็นคนในเวียง และความภูมิใจในสายเลือด

สี่ จรัลเป็นเด็กเรียนเก่ง เรียนรู้วิชาการได้ดีจากโรงเรียนที่ดี ครูดี เรียนรู้ และซึมซับจากด้านที่ดีของพ่อและแม่มาได้ทั้งหมด **ห้า** สังคมไทยกำลังเปลี่ยนแปลงด้วยแผนพัฒนาเศรษฐกิจเริ่มแต่ปี พ.ศ. 2504 การเข้ามาของโลกตะวันตกโดยเฉพาะภาษาอังกฤษ ดนตรีและเพลงฝรั่ง **หก** การเติบโตในครอบครัวใหญ่ พ่อมีฐานะปานกลาง จรัลต้องเข้าศึกษาในวิทยาลัยด้านวิชาชีพ เพื่อจะมีงานทำโดยเร็ว และ **เจ็ด** สถานการณ์ทางการเมืองตั้งแต่ พ.ศ 2515 จนถึง 2519 จรัลในวัยหนุ่มวัยเรียนได้เห็นทั้งขบวนการนักศึกษาที่สถาบันของตนเอง (วิทยาลัยเทคนิค) ที่ม.ช., วิทยาลัยครูเชียงใหม่, และที่กรุงเทพฯ และนักศึกษาหนีเข้าป่าในปี 2519

จรัลมองเห็นเหตุการณ์รอบๆ ตัว ความสามารถด้านดนตรีและเพลง ทำให้เขาซึมซับวัฒนธรรมตะวันตกสมัยใหม่คือกีตาร์และเพลงได้อย่างรวดเร็ว และเบื้องหน้าของเขา คือ 1. งานประจำที่ธนาคาร 2. ความสามารถด้านดนตรี เพลง & ศิลปะ และ 3. ความคิดและความใฝ่ฝันของคนหนุ่มสาวแห่งยุคสมัย

ปัจจัยภายนอกและภายในทั้ง 7 ข้อผสมผสานกัน วงดนตรีของคนหนุ่ม เชียงใหม่คณะแรกเล่นกีตาร์ตามยุคสมัยและร้องเพลงไทยสากล-ฝรั่ง ในปี 2520 วงดนตรีชุดที่ 2 คือจรัลออกเพลงชุดแรก (น้อยใจยา เสเลเมา ลืมอ้ายแล้วกา คนสิ่งตึง ผักกาดจ้อ สาวมอเตอร์ไซด์ อ้ายคำ ของกินคนเมือง พี่สาวครับ) ไม่แปลกใจที่เพลงชุดนี้จะได้รับความนิยมอย่างมากมายและยาวนานต่อจากนั้น

เราได้เห็นลักษณะสำคัญ 5 ด้านจากเพลงชุดนี้ คือ 1. ใช้กีตาร์ตามสมัยนิยม 2. ภาษาท้องถิ่น 3. ความเป็นท้องถิ่น ที่ถูกละเลยและถูกหมิ่นแคลน

มายาวนาน 4. ความรู้สึกสะท้อนใจในสภาพสังคม (เพลงอุ้ยคำ) และการเปลี่ยนแปลงทางวัตถุและจิตใจ (สาวมอเตอริไซด์) 5. ความสนุกสนานและความน่ารักของหลายบทเพลง สิ่งเหล่านี้ดูเหมือนจะประทับใจคนฟังในเมืองที่สูญเสียบางสิ่งตั้งแต่ปลายปี 2519 นั่นคือ เสียงเพลงและดนตรีเพื่อชีวิต และนักศึกษาลูกหลานหลายพันคนหลบหนีไปสู่เขตป่าเขา ฯลฯ

จากเพลงคำเมืองและเพลงแนวปรัชญาเพื่อชีวิตและสังคมในชุดนั้นและชุดต่อๆ มาที่จรัลตัดสินใจทำงานประจำ และมุ่งสู่การเป็นศิลปินเต็มตัว เพลงชุดต่อๆ มาของจรัลก็ยังคงแนวเดิม และมีสีสันมากขึ้นๆ เมื่อเวลาผ่านไป จวบจนวาระสุดท้ายของชีวิต

ภาพรวม 24 ปีของศิลปินนาม จรัล มโนเพ็ชร

ข้อที่ 1 จรัลเป็นศิลปินที่ร้องเพลง แต่งเพลง และเล่นดนตรีได้ดี ลักษณะที่ต่าง 3 อย่างเมื่อมารวมอยู่ในตัวศิลปินคนเดียว ก็ทำให้ความเป็นศิลปินนั้นยิ่งโดดเด่นและได้รับความนิยมยืนยาวเป็นพิเศษ

ข้อที่ 2 เขาสร้างผลงานระดับคุณภาพที่สะท้อนสภาพและปัญหาท้องถิ่นและระดับประเทศ ตลอดจนนำเอาวัฒนธรรมตะวันตกเข้ามาร่วม อย่างที่ไม่อาจหาศิลปินคนใดมาเทียบเทียมได้ง่ายๆ

ข้อที่ 3 จรัลเป็นศิลปินคนเมืองคนแรกที่น่าภาษากำเมืองให้เป็นรู้จักอย่างเป็นทางการในระดับ ประเทศ และเป็นคนที่ทำให้คนเมืองกล้าพูดภาษาของตนเองในที่สาธารณะด้วยความภาคภูมิใจ

ข้อที่ 4 การยืนหยัดประกาศความเป็นคนท้องถิ่นทำให้ผู้คนในท้องถิ่นต่างๆ และชนชาติต่างๆ เกิดความรักความภาคภูมิใจในภาษาท้องถิ่น และบ้านเกิดเมืองนอนของตน ทำให้ผู้คนทั่วประเทศให้ความสนใจอยากเรียนรู้

ศิลปวัฒนธรรม ภาษา และปัญหาด้านต่างๆ ของท้องถิ่น และเล็งเห็นคุณค่า

ข้อที่ 5 เพลงของจรัลมี 2 ลักษณะคือ ส่วนใหญ่เป็นเพลงที่มีเนื้อหาสาระที่เป็นประโยชน์ต่อสังคม และเป็นเพลงที่ฟังสนุกสนาน ประโลมใจ ไม่มีเพลงใดที่เพื่อจ้อและตลกไร้รสนิยม หรือให้ค่านิยมผิดๆ

สาระประโยชน์ของเพลงที่จรัลแต่ง มีหลายข้อ **ข้อแรก** เนื้อหาของเพลงอยู่เคียงข้างผู้เสียเปรียบในสังคม กล่าวอีกนัยหนึ่งคือ การเพียรหาหระบงสังคมที่เป็นธรรม สังคมที่รัฐควรเอาใจใส่คนยากไร้ คนชรา คนพิการ คนงาน เด็ก และสตรี

สาระที่สอง การชื่นชมชีวิต ชีวิตต้องมีคุณธรรม ควรใช้ชีวิตอย่างมีคุณค่า ดอกเอื้องสามปอยอยู่บนกิ่งไม้สูง สตรีต้องมีศักดิ์ศรี ต้องเยือกเย็นเหมือนสายน้ำ ต้องตระหนง จริ่งใจ และมั่นคงในความรัก ต้องไม่เห็นแก่วัตถุ หรือหลงคิดวามอเตอร์ไซด์ดีกว่ารถจักรยาน และคนเรารควรมีน้ำใจต่อกัน

สาระที่สาม การให้ความเคารพต่อผู้คนไม่ว่าเขาจะเป็นคนชาติใด-เผ่าพันธุ์ใด เช่น เพลงของคนไต เคารพประเพณีของเผ่าอีก้อในอดีต เวลาผ่านไป ค่านิยมและประเพณีบางอย่างก็อาจเปลี่ยนแปลงไป

สาระที่สี่ การให้ความสำคัญต่อธรรมชาติ และสิ่งแวดล้อม รวมทั้งการดำเนินชีวิตที่เรียบง่าย “ป่าจึงควรเป็นศิลปินแห่งชีวิต ที่มีแต่น้ำมิตร ผลิตงานชวนให้มอง...” (“ศิลปินป่า”) ควรช่วยกันดูแลรักษาป่าให้เป็นปาดลอดไป ช่วยกันดูแลรักษาแม่น้ำ ต้องส่งเสียงอย่าให้ใครมาทำลายสายน้ำที่หล่อเลี้ยงชีวิต

สาระที่ห้า ชื่นชมบ้านในป่าเขาที่งดงาม เรียบง่าย ไม่ต้องพึ่งพาเทคโนโลยีมากมาย โหยหาชีวิตและครอบครัวอันอบอุ่น พ่อแม่แก่ชราอยู่กัน 2 คน ส่วนลูกๆ ไปทำงานและตั้งครอบครัวในเมืองกรุง

สาระที่หก ชีวิตต้องไม่ลืมอดีต ต้องเรียนรู้ประวัติศาสตร์ เพื่อที่จะอยู่กับปัจจุบัน และแสวงหาอนาคต

สาระที่เจ็ด ชีวิตต้องมีแนวคิด มีปรัชญาในการดำเนินชีวิต ชีวิตต้องมีความอดทน มีจุดหมาย มีความมุ่งมั่น ชีวิตคือการต่อสู้ เมื่อ “เดินทางไกล อยู่่าหวั่นไหว ใครขวางกั้น” (“รางวัลแด่คนช่างฝัน”)

สาระที่แปด ชีวิตต้องมีความหวัง “ทุกครั้งที่ความมืดคลาย หมายถึงวันที่ดีกว่า คือโอกาสชีวิต ให้เราฟันฝ่า ขอบฟ้ามีตะวัน” (“ลมเหนือ”) บนเส้นทางการเดินทางไกล ฉันยังมีเธอ.... “ฉันยังพร้อมช่วยเธอเสมอ เพียงตัวเธอไม่หนีไปเสียก่อน จะปลอบดวงใจให้เธอหายร้าวรานใจ จะเป็นสะพานให้เธอเดินไปแน่นอน...” (“รางวัลแด่คนช่างฝัน”)

ข้อที่ 6 จรัลเห็นความสำคัญของการศึกษาและการแสดงออกของเยาวชน เขาจัดตั้งกลุ่มเยาวชนไว้หลายแห่ง สอนการแต่งบทละคร ฝึกซ้อมบทละครเพื่อนำออกแสดง ส่งเสริมให้เยาวชนใช้เรื่องราวที่เกิดขึ้นในชุมชนเป็นเนื้อเรื่องในละคร ฝึกเยาวชนให้มีความคิดสร้างสรรค์ มีจินตนาการ และกล้าแสดงออก เขาได้มอบเงินเป็นทุนให้เยาวชนจำนวนหนึ่งเพื่อไปเรียนต่อด้านดนตรี และงานศิลปะ

ข้อที่ 7 จรัลอยากเห็นงานสืบสานศิลปินล้านนาได้รับการสนับสนุนในการจัดรายการแสดงดนตรีหน้าพระที่นั่ง และการแสดงที่กรุงเทพฯ เขาได้เชิญศิลปินยอดฝีมือจากจังหวัดต่างๆ ไปร่วมแสดง ผลักดันให้หน่วยราชการมอบรางวัลและจัดรายการให้ศิลปินเหล่านั้นได้แสดงฝีมือ และสนับสนุนทุนวัฒนธรรม

ข้อที่ 8 จรัลเห็นความสำคัญของการให้ความรู้แก่สังคมในระยะยาว เขาจัดรายการเพื่อระดมทุนมาสร้าง “หอศิลป์สละเลาเลื่อง” ที่ลำพูน เพื่อสร้างให้เป็นพิพิธภัณฑ์แสดงความรู้และอุปกรณ์การดนตรีและศิลปวัฒนธรรม

ท้องถิ่นให้แก่สาธารณะได้ศึกษาและซึมซับ แสดงภาพถ่ายและผลงานของศิลปินในจังหวัดต่าง ๆ ของล้านนา และเป็นศูนย์แสดงด้านศิลปะ ดนตรี และวัฒนธรรมล้านนา

ข้อที่ 9 เขาเข้าร่วมงานหารายได้สนับสนุนองค์กรที่ทำงานเพื่อสาธารณะประโยชน์อย่างสม่ำเสมอ และจัดงานเองเพื่อระดมทุนสนับสนุนโครงการต่าง ๆ เพื่อสาธารณะ

ข้อที่ 10 จรัลมองหาหนทางในการปรับปรุงดนตรีของล้านนาให้มีความทันสมัย และหวังยกระดับดนตรีล้านนาขึ้นสู่วงการดนตรีในระดับสากล นอกจากการอนุรักษ์เครื่องดนตรีล้านนา เขาได้ริเริ่มการสร้างระบบคอร์ตกับการเล่นซึง และการสร้างซึงเบส ตามแบบเครื่องดนตรีของตะวันตก นอกจากนั้น จรัลยังได้แต่งเพลง “ล้านนาซิมโฟนี” เพื่อหวังยกระดับเพลงของล้านนาให้ขึ้นสู่ระดับสากล

ข้อที่ 11 จรัลเป็นศิลปินปัญญาชน ผลงานเพลงและกิจกรรมของเขามีเนื้อหาปรัชญา ประวัติศาสตร์ การศึกษาและแนวทางการพัฒนาสังคม

ปลายปี พ.ศ. 2527 จรัล แต่งเพลง “**รางวัลแด่คนช่างฝัน**” ขึ้นต้นด้วยคำว่า “อย่ากลับคืนคำเมื่อเธอയാสัญญา อย่าเปลี่ยนวาทจาเมื่อเวลาแปรเปลี่ยนไป เมื่อเธอหมายมันคง แล้วอย่าหลงไปเชื่อใคร เดินทางไกล อย่าหวั่นไหวใครขวางกั้น” เขาไม่ได้แต่งเพลงนี้เพื่อคนหนุ่มสาวทั่วไป แต่เขาแต่งเพื่อพูดจากับหนุ่มสาวที่หนีเข้าป่าในปี พ.ศ. 2519-2520 และทยอยกันออกมาจากป่าในช่วงปี พ.ศ. 2525-2526 เขาต้องการปลุกเร้าให้กำลังใจคนหนุ่มสาวเพื่อที่จะสู้ต่อไป จรัลอยากเห็นสังคมก้าวไปสู่สิ่งที่ดีกว่า เขาเลือกวิธีต่อสู้ด้วยเสียงเพลงและเสียงดนตรี ใช้เนื้อเพลงเพื่อเปิดประเด็นปัญหาต่างๆ ในสังคม และสนับสนุนการทำงานกับเยาวชน ศิลปินและชุมชน จรัลคือนักרבด้านวัฒนธรรม

ข้อที่ 12 จรัลมีความเป็นตัวตนที่สำคัญอย่างน้อย 4 ด้าน 1. เขาเป็นนักศึกษาคนคว้า เขาเอาข้อเท็จจริงรอบ ๆ ตัวมาเขียนเป็นเพลง 2. เขามีความคิดสร้างสรรค์ วิจารณ์คนอื่นเล่นกิตาร์ และร้องเพลงสากล เขาสร้างเพลงใหม่ ๆ ขึ้นมาอันเป็นเพลงที่สะท้อนความเป็นท้องถิ่น ปกป้องท้องถิ่น 3. เขาสร้างเพลงและลงมือปฏิบัติการต่าง ๆ เพื่อรื้อฟื้นและสร้างอัตลักษณ์ของท้องถิ่น และมุ่งสืบทอดมรดกทางวัฒนธรรมล้านนาที่บรรพชนทิ้งไว้ให้ งานดนตรีเป็นส่วนหนึ่งของชีวิต เป็นงานจริงจังตั้งใจและให้ความรู้และจิตสำนึกต่อสังคมพร้อม ๆ กัน และ 4. เขามองสังคมแบบองค์รวม เขาไม่แยกดนตรี ออกจากสังคม และไม่แยกสังคมออกจากดนตรีและศิลปวัฒนธรรม

ข้อที่ 13 จรัลเป็นคนเรียบง่าย พุดจาสุภาพ ยิ้มง่าย เป็นกันเอง สมถะ ไม่โอ้อวด ไม่เคยแสดงตนว่าเป็นศิลปินที่มีชื่อเสียงโด่งดังระดับประเทศ และไม่ถือตัว เขาแต่งตัวเรียบง่ายและไม่มีพิธีรีตอง ที่สำคัญ มีความกระตือรือร้นที่จะช่วยเหลือผู้อื่นเสมอ เขาจึงเป็นสามัญชนที่เป็นแบบอย่างในการใช้ชีวิต

ข้อที่ 14 24 ปีของการบุกเบิกงานด้านดนตรีและศิลปวัฒนธรรมล้านนาอย่างต่อเนื่องของจรัล ได้สร้างผลสะท้อนอย่างสำคัญยิ่ง นั่นคือ สำนึกรักท้องถิ่น และการฟื้นฟูศิลปวัฒนธรรมล้านนาในห้วง 40 กว่าปีมานี้ (2520-2560) ได้รับมรดกจากผลงานของจรัลมาไม่น้อย

และสุดท้าย **ข้อที่ 15** 20 ปีหลังจากจรัลจากไป แผ่นดินล้านนาก็ยังไม่มีศิลปินคนใดที่สร้างผลงานได้ยิ่งใหญ่เทียบเท่า เรายังไม่พบศิลปินที่เพียบพร้อมทั้งฝีมือ สมถะ หัวใจ และอุปนิสัยดังที่ได้กล่าวมา ที่สำคัญที่สุด ปัจจัยที่ห้อมล้อมตัวจรัลและปัจจัยภายในของเขาเองได้หล่อหลอมให้เขาเติบโตและก้าวไปสู่ความเป็นจรัล มโนเพ็ชร ซึ่งถือว่าหายากมาก น่าเสียดายที่เขาควรมะมีชีวิตที่ยืนยาวกว่านั้นเพื่อสร้างสรรค์ผลงาน และเป็นแบบอย่างของคนเมือง และสามัญชนในรัฐที่ล้ำหลังมาก ๆ ทั้งด้านการเมืองและวัฒนธรรม

จากวาระจรัล 70 ปี ถึงวาระ 2 ทศวรรษจรัลลา

ถ้าจรัลยังอยู่ ปีนี้ เขาก็จะมีอายุครบ 70 ปี ช่วง 10 ปีสุดท้าย จรัลสร้างสรรค์เพลงน้อยลงเพราะได้แต่งไปมากแล้ว เชื่อว่างานสร้างกลุ่มเยาวชนงานหาทุนสร้าง “หอศิลป์สกลาเลาเลื่อง” ที่ลำพูน งานส่งเสริมศิลปินล้านนาในจังหวัดต่างๆ และงานยกระดับดนตรีและเพลงล้านนาสู่สากลเป็นงานหลักของเขา

ที่ผ่านมา สังคมไม่ได้ผลิตคนเก่งที่ทำงานทุ่มเทได้บ่อยครั้ง การจากพรากของจรัลก็ไม่ได้แตกต่างจากการจากไปของนักรบที่ยิ่งใหญ่คนก่อนๆ ในประวัติศาสตร์

มีบทเรียน 3 ข้อสำหรับการจากในครั้งนี้ **ข้อหนึ่ง** เราจะจดจำบทเรียนดีๆ ของผู้วายชนม์และเผยแพร่ออกไปให้มากที่สุดได้อย่างไร **ข้อสอง** เราจะสืบสานสิ่งดีๆ เหล่านั้นต่อไปอย่างไร และอาจต้องมีการปรับปรุงเปลี่ยนแปลงบ้างอย่างไรในสถานการณ์ที่เปลี่ยนไป และ **ข้อสุดท้าย** มนุษย์เราไม่ได้เกิดจากความว่างเปล่าและมีชีวิตอยู่ในความว่างเปล่า แต่มนุษย์เป็นผลลัพธ์ของสิ่งแวดล้อมโดยรอบ และด้วยปัจจัยภายใน เขายังมีบทบาทในการเรียนรู้ เข้าใจ และเปลี่ยนแปลงสิ่งแวดล้อมเหล่านั้นได้ด้วย

บทเรียนทั้ง 3 ข้อนั้น เราคือผู้สรุป และจะแปรบทเรียนเหล่านั้นเป็นภารกิจได้หรือไม่ก็ขึ้นอยู่กับเราทั้งสิ้น ในขณะที่เรายังมีชีวิตอยู่ก็คือ แม้เราจะมีशनักผู้ยิ่งใหญ่ แต่เราจะนำเอาความสามารถอันน้อยนิดที่เราได้มารวมพลังกันได้อย่างไร เพื่อสืบสานสิ่งดีๆ ที่ผู้จากไปได้ทิ้งไว้ และให้เราได้แก้ไขปรับปรุงสังคมเบื้องหน้าเรา และสร้างสิ่งแวดล้อมให้สังคมนี้เพื่อว่าสิ่งแวดล้อมที่ดีจะเกิดขึ้นแก่ลูกหลาน

ความเป็นมาของโครงการจรัลรำลึก (ค.จ.ร.)

ผมเป็นคนเชียงใหม่ชอบร้องเพลง เกิดปีเดียวกับจรัล แต่เป็นปลายปี จากบ้านเกิดไปเรียนที่เมืองหลวงในปี 2513 หลังจากนั้น ได้ยินเพลงที่เป็น คำเมืองบ้าง แต่เป็นเพลงสบายๆ จึงได้แต่ฟัง ยังไม่รู้รู้สึกประทับใจ เคยคิดว่า ทำไมคนล้านนาไม่มีเพลงคำเมืองที่มีเนื้อหาจริงจังเหมือนเพลงในภาคอื่นบ้าง ช่วงมัธยมปลายและ 4 ปีในมหาวิทยาลัย ก็ได้แต่ร้องเพลงไทยและเพลงสากล พยายามแต่งเองก็ไม่สำเร็จ

จนในเดือนพฤษภาคม 2520 ผมได้ไปประชุมที่นิวยอร์ก หลังจากเดินทางไปศึกษาต่อที่กรุงวอชิงตัน ดีซีตั้งแต่เดือนพฤษภาคม 2518 เวลาพักการประชุม เพื่อนก็เปิดเทปเพลงที่ทำให้ผมตกตะลึง ได้ฟังเพลง “น้อยใจยา” ที่บรรเลงด้วย กีตาร์และขับร้องโดยจรัล เป็นครั้งแรก ติดตามด้วยเพลง “อ้ายคำ” ตั้งแต่นั้น ก็ชื่นชมและติดตามผลงานเพลงของจรัลตลอดมา นักศึกษาจากหลายรัฐไป ประชุมกันครั้งนั้นที่นิวยอร์ก เพื่อคัดค้านรัฐประหาร 6 ตุลาคม 2519 และ เรียกร้องประชาธิปไตยให้กลับคืนมา เสียเงิน 6 ดอลลาร์ 19 ดั่งข้ามฟ้าไป ต่างประเทศ พอถึงปีถัดมา เสียงเพลงรักท้องถิ่นของจรัลก็ตามไปอีก

หลายปีมานี้ มีการจัดงานรำลึกถึงจรัลทุก ๆ ปี ในวันที่ 3 กันยายน จนกระทั่งเดือนเมษายน ปี 2563 ลูกสาวของผมก็ส่งข้อความมาว่า ปีนี้จะครบ 19 ปีที่จรัลจากไป ถ้าคนรุ่นนี้ไม่ทำอะไรเป็นการรำลึกถึงจรัลอย่างเป็นทางการเป็นรูปธรรม ก็คงจะไม่มีอะไรเกิดขึ้นอีกเพราะคนรุ่นหลัง ๆ รู้จักจรัลน้อยลงไปมาก ผมถึงกับ สะดุ้ง จรัลจากไปจะครบ 20 ปีแล้วหรือนี่?

เท่านั้นเอง ผมจึงเริ่มพบปะผู้คน สอบถามความเป็นไปได้ของการ สร้างอนุสาวรีย์จรัล มโนเพ็ชร พยายามเชิญผู้ใหญ่ที่เคยมีตำแหน่งสำคัญเช่น อธิการบดี คณบดี และผู้ว่าฯ ให้มาเป็นประธานนำภารกิจนี้ แต่ก็ไม่สำเร็จ นักธุรกิจลูกพะเยา เขยเชียงใหม่คนหนึ่งควักทันที 2 หมื่นบาทเพื่อสนับสนุน

งานนี้ แต่กำลังใจที่ได้ก็หล่นวูบเมื่อนักธุรกิจคนดังอีกคนหนึ่งบอกว่าช่วงโควิด
เช่นนี้ เป้าหมาย 5 แสนกว่าบาทเป็นไปได้ยากมาก ๆ งานจะไม่สำเร็จแน่นอน
ผมกลับบ้านแบบซึม ๆ แต่เพราะเงินบริจาคก้อนแรกเพื่อสร้างอนุสาวรีย์ทำด้วย
ทองแดงได้มาแล้ว เราคงหาเงิน 3 ล้านบาทสร้างอนุสาวรีย์ทำด้วยทองสัมฤทธิ์
ไม่ได้ ไม่เป็นไร ถึงอย่างไรก็ต้องฝ่าฟัน ผมคิดในใจ

เมื่อผู้ใหญ่แต่ละท่านปฏิเสธทำงานนี้เพราะปัญหาสุขภาพหรือมีงานอื่น
สุดท้าย ผมก็ต้องทำเอง ผมไปชวนนักกิจกรรม นักวิชาการ และศิลปิน ที่รัก
ดนตรี รักท้องถิ่นและรักความเป็นธรรมมาร่วมงาน จุด มุ่งหมายคือ ระดม
เงิน 5 แสนกว่าบาทเพื่อสร้างอนุสาวรีย์จรัล มโนเพ็ชร และจะติดตั้งกลางเวียง
เชียงใหม่ให้เสร็จทัน 3 กันยายน 2564 ครอบรอบ 2 ทศวรรษที่เขาละสังขาร
เรานำเงิน 2 หมื่นบาทไปฝากครั้งแรก ที่ธนาคารเมื่อวันที่ 13 พฤษภาคม
ในนาม “โครงการจรัลรำลึก - ค.จ.ร.” ลงนาม 3 ชื่อ และกำหนดหลัก เกณฑ์ว่า
1. จะรายงานสาธารณะทางเฟสเป็นระยะ ๆ เช่น ทุก ๆ สัปดาห์หรือ 10 วัน และ
รายงานกิจกรรมอื่นๆ 2. ทุกอย่างต้องโปร่งใสตรวจสอบได้ตลอดเวลา ไม่มีการ
เรียไร แต่เป็นการโอนเงินเข้าบัญชี 3. จะไม่มีการถอนเงินโดยเด็ดขาด จนกว่า
จะมีการลงมือสร้างอนุสาวรีย์ กิจกรรมต่าง ๆ ที่จะทำ ทุกคนออกเงินกันเอง
และ 4. เรามอบหมายให้กรรมการ 1 คนไปศึกษาเรื่องอนุสาวรีย์และสถานที่ตั้ง
และอีก 1 คนเตรียมการปั้นและสร้างอนุสาวรีย์ ส่วนแบบมาจากการคิดและ
พิจารณาร่วมกันของคณะกรรมการทั้งชุด

เราไปพบคุณอันยา โพธิ์วัฒน์ คุชิตของจรัล ที่บ้านดงดอกไม้ ลำพูน
ติดต่อกันเกษม คันชิต และกิจจา น้องชายทั้ง 3 ที่เคยร่วมงานดนตรีกับจรัล
ซึ่งขณะนั้นไปทำงานที่จังหวัดอื่น และได้เดินทางไปพบคุณมานิด อัครวงษ์
ผู้จัดการส่วนตัวของจรัลที่กรุงเทพฯ เพื่อแจ้งให้ทราบถึงวัตถุประสงค์และ
แผนงาน เราได้ขอพบคุณไตรศุลี บุตรชายคุณจรัล ผ่านทางคุณมานิด ท่านบอกว่า
ไม่เป็นไร จะแจ้งให้ทราบ โดยสรุป เราต้องทำงานด้วยตัวเองทั้งหมด และ

ด้วยเงินบริจาคก้อนแรก 2 หมื่นบาท จากนั้นก็ประกาศขอรับบริจาคทางเฟส

ต่อจากนั้น เราจัดการเสวนาเรื่องจรัลและศิลปวัฒนธรรมล้านนา เดือนละครั้ง จัดงานเสวนาและเล่นดนตรีทุกวันในงานบู๊คแฟร์ที่ศูนย์การค้า ช่วงเดือนสิงหาคม และจัดงานแสดงดนตรีใหญ่ที่เชียงใหม่ในเดือนตุลาคม ในที่สุด หลังจากทุ่มเททำงานกันมาอย่างเข้มแข็งเป็นเวลา 7 เดือน เป้าหมาย 5 แสนบาทของเราก็สัมฤทธิ์ผลเมื่อสิ้นปี 2563 เราประชุมเรื่องแบบอนุสาวรีย์ที่เคยคุยกันเป็นระยะ และรับฟังความเห็นจากสาธารณะ ในที่สุด เราก็ตกลงกันว่า ประติมากรรมจรัลที่จะสร้าง จะมีขนาดเท่าตัวจริง นั่งเล่นก็ตำรับม้านั่ง แต่งกายเหมือนกับอยู่บนเวทีการแสดง ม้านั่งมีคานั่งด้วยได้ 2-3 คน ข้างๆ ม้านั่งด้านซ้ายมีชิงตั้งอยู่ เพื่อที่จะบอกว่าจรัลเล่นชิงและก็ตำรับสลัปไปมาได้ และที่ประชุมเห็นว่าจรัลเป็นศิลปินสามัญชน และเป็นที่รักของคนทั่วไป จุดที่ตั้งของประติมากรรมนี้ที่ดีที่สุดอันดับ 1 ก็ควรจะมีถนนพระปกเกล้าด้านหน้า พิพิธภัณฑ์พื้นถิ่นล้านนา (ศาลแขวงเดิม) และอยู่ตรงข้ามศาลากลางเก่าและอนุสาวรีย์สามกษัตริย์ ส่วนอันดับ 2 ก็คือหน้าช่วงประตูท่าแพ ทางเลือกที่ 3 คือสวนหน้าประตูเชียงใหม่

เมื่อเราเสนอให้เทศบาลนครเชียงใหม่พิจารณาเรื่องที่ตั้ง โดยได้เชิญองค์กรต่างๆ มาร่วมออกความเห็นในที่สุดที่ประชุมก็เห็นว่าสวนบวกหาดเป็นสถานที่ตั้งที่เหมาะสมที่สุด เหตุผลคือ สวนบวกหาดมีรั้วรอบขอบชิด เป็นสวนสาธารณะใหญ่กลางเวียง มีพื้นที่จัดแสดงดนตรีหรือเสวนาข้างประติมากรรม และมีลานให้ผู้เข้าชมได้ราว 150 คน นอกจากนี้ ยังตั้งอยู่ไม่ไกลจากย่านวัดฟอนส์ร้อย-ประตูเชียงใหม่อันเป็นบ้านเกิดของศิลปินจรัล มโนเพ็ชร

ค.จ.ร. น้อมรับความเห็นของที่ประชุมส่วนใหญ่ ระหว่างนั้น งานสร้างประติมากรรมคืบหน้าไปเป็นลำดับ จนเสร็จสมบูรณ์ในวันที่ 31 สิงหาคม แต่เนื่องจากเทศบาลนครเชียงใหม่ขอเวลาปรับปรุงพื้นที่สวนบวกหาดเพื่อรองรับ

ประติมากรรม ประกอบกับภัยจากโรคระบาดโควิด 19 การจัดงานเปิดอนุสาวรีย์ จรัล จึงต้องเลื่อนมาเป็นวันที่ 1 มกราคม 2565 อันเป็นวันขึ้นปีใหม่และวันเกิด ของจรัลอายุครบ 71 ปีพอดี

ประติมากรรมจรัล มโนเพ็ชร บนแผ่นดินล้านนา

ที่ผ่านมาในสังคมไทย การสร้างอนุสาวรีย์ก็เพื่อยกย่องผู้นำทั้งหลาย ซึ่งรัฐพอใจที่จะเลือกสร้างอนุสาวรีย์ใดและสนับสนุนผู้ใด โดยเฉพาะการ สนับสนุนมากเป็นพิเศษ คนที่ไม่ใช่ผู้นำ แต่รัฐเลือกสนับสนุน รัฐก็จะมีบทบาท สำคัญในงานนี้ ดังกรณีสุนทรภู่ พระยาพิชัยดาบหัก ท้าวเทพสตรี ท้าวศรีสุนทร ท้าวสุรนารี พระอริยสงฆ์จำนวนมาก ระยะเวลาๆ มีไผ่น กิ่งเพชร แชมป์โลก มวยสากล และล่าสุด จ่าแซม ที่ได้กู้ภัยช่วยชีวิตเด็กที่ติดในถ้ำที่ อ.แม่สาย เมื่อรัฐมีทั้งงบประมาณและส่วนราชการที่สนับสนุน งานก็สำเร็จจุล่งในเวลา รวดเร็วมาก

งานประติมากรรมจรัล มโนเพ็ชร ได้รับเงินบริจาคจากประชาชน ทั่วประเทศ เงินน้อยนิดมารวมกันเข้าในที่สุดก็กลายเป็นเงินก้อนใหญ่ ที่สำคัญ ที่สุด นี่เป็นครั้งแรกที่ภาคประชาชนลงมือทำทุกๆ เรื่อง ไม่มีภาครัฐเกี่ยวข้อง เลย และสุดท้าย เทศบาลซึ่งเป็นองค์กรปกครองท้องถิ่นก็ตัดสินใจเรื่องสถานที่ และอุปกรณ์การติดตั้ง กล่าวได้ว่าเป็นการทำงานของภาคประชาชนตั้งแต่ ต้นจนจบ และจะเป็นแบบอย่างให้ภาคประชาชนในอำเภอและจังหวัดอื่นๆ นำไปศึกษาเอาอย่างนับจากนี้ไป

จรัล มโนเพ็ชรกับแผ่นดินล้านนา

ตลอด 24 ปีของเขา จรัล มโนเพ็ชร ทำงานสร้างสรรค์เพลง ร้องเพลง

และเล่นดนตรีขับกล่อมให้ความรื่นรมย์ให้รอยยิ้ม เสียงหัวเราะ ให้ข้อคิดและกำลังใจแก่คนเมืองและคนไทยทั่วประเทศอย่างไม่หยุดยั้ง เมื่อทำงานมาก การพักผ่อนก็ลดน้อยลง การเดินทางไปกลับ ลำพูน-เชียงใหม่-กรุงเทพฯ วันแล้ววันเล่าใช้เวลาไปมากมาย คงบั่นทอนร่างกายไปไม่น้อย แต่งานก็ต้องเดินหน้า เพิ่มขึ้น ๆ สุดท้าย “มันก็มาแบบไม่เตือนล่วงหน้า...” อัจฉิ์ส่วนหนึ่งก็ได้ไปหลับใหลในรถรับนวดออยหลวงเชียงดาวตามที่เจ้าตัวเรียกกร้อง

จรัล มโนเพ็ชร ทำ 5 อย่างที่สำคัญให้คนในล้านนาและสังคมไทย 1. เขาแต่งและขับร้องเพลงให้ผู้คนมีความสุข ความบันเทิง 2. เขารจนาเพลงของเขาให้คนฟังมีกำลังใจให้มีชีวิตอยู่เพื่อสู้ต่อไป.....”คือโอกาสชีวิตให้เราฟันฝ่า.....ขอบฟ้ามีตะวัน” 3. เขาแต่งและขับร้องเพลงให้คนรักท้องถิ่น รู้สึกหวงแหนและภาคภูมิใจในบ้านเกิดและศิลปวัฒนธรรมของบรรพชนที่มีมายาวนาน 4. เขาแต่งและขับร้องเพลงให้คนฟังเปิดใจออกมา ให้รักและเห็นใจคนอื่น รักสังคม และอยากจะทำให้สังคมที่ดีกว่า และ 5. เขาไม่เพียงแต่ฝันและหวัง หากลงมือทำ เขาให้ทุนแก่เยาวชน จัดตั้งกลุ่มเยาวชน สนับสนุนศิลปินท้องถิ่น และหาทุนเพื่อสร้างสถาบันส่งเสริมศิลปินท้องถิ่นและศิลปวัฒนธรรมท้องถิ่น

มรดกที่จรัลและนักสู้ในล้านนาสร้างไว้ตั้งแต่ปลายทศวรรษ 2490 เป็นต้นมา และโด่งดังมากขึ้นตั้งแต่ พ.ศ. 2520 ด้วยเพลงกำเมืองของเขา สังคมในวงกว้างจึงได้ตระหนักการดำรงอยู่ของศิลปวัฒนธรรมล้านนา และภาษาล้านนา และส่งผลสะท้อนอย่างกว้างขวางต่อมาจนถึงปัจจุบัน

20 ปีผ่านไป ผ่านการสะสมในเชิงปริมาณ วันนี้ รายการวิทยุโทรทัศน์ และภาพยนตร์ตลอดจนการสื่อสารในรูปแบบต่าง ๆ มีการส่งเสริมและสืบสานวัฒนธรรมท้องถิ่นมากขึ้น การพูดภาษาท้องถิ่นกลายเป็นวิถีชีวิตอย่างหนึ่งจากที่เคยถูกดูหมิ่นเหยียดหยามในอดีต

แต่การส่งเสริมและสืบสานที่กล่าวมาที่สำคัญก็ยังคงมี 2 ลักษณะ คือ

1. รัฐส่งเสริมให้จัดงานต่าง ๆ มีการจัดงานพิธี ขบวนแห่ การจัดสร้างวัตถุและเครื่องตกแต่งต่าง ๆ และกำหนดให้ข้าราชการแต่งกาย “แบบท้องถิ่น” ที่เหมือนกันทั้งชุดและสีในงานต่าง ๆ และวันทำงานบางวัน และ 2. การจัดงานของภาคประชาชนที่ไม่เน้นรูปแบบเหมือนอย่างแรก แต่ความแตกต่างอื่น ๆ ในแต่ละท้องถิ่นยังมีไม่มากนัก

ที่ผ่านมา สังคมของเรามีชนชั้น ตั้งแต่การปฏิรูประบอบราชการเพื่อรวมศูนย์อำนาจให้ชนชั้นสูงที่ส่วนกลางในปี พ.ศ. 2435 อำนาจของท้องถิ่นก็ถูกลดลงทุก ๆ ด้าน ในฐานะประเทศราชของล้านนาและปาดานีสันสุดลงและถูกผนวกเป็นส่วนหนึ่งของสยามรัฐในช่วงทศวรรษ 2440 และระบอบราชการแบบภูมิภาคก็ได้รับการสถาปนาก้าวตามภาคอีสานไปจนหมดสิ้น วัดและโรงเรียนกลายเป็นส่วนหนึ่งของระบบราชการ กำหนดผู้ใหญ่บ้าน และการบริหารงานทุกระดับรวมทั้งองค์กรปกครองท้องถิ่นก็เป็นส่วนหนึ่งของระบบราชการ ขณะที่ภาษาท้องถิ่นถูกยกเลิก ไม่มีการสอนและการพูดในวัดและโรงเรียนทั้งหมดนี้ไปมาตั้งแต่ทศวรรษ 2440 จนกระทั่งเกิดหนังสือพิมพ์ “คนเมือง” ในปี พ.ศ. 2496 เป็นเวลาถึงศตวรรษ การเมืองการปกครองและศิลปวัฒนธรรมถูกควบคุมโดยชนชั้นสูง ศิลปวัฒนธรรมท้องถิ่นถูกกดทับและสูญหายจนแทบไม่หลงเหลือให้ปรากฏ มีเพียง เจ้าดวงเดือน ณ เชียงใหม่ ที่ยืนหยัดแต่งกายแบบท้องถิ่นและ “อุ้มเมือง” ในทศวรรษ 2500 ที่เป็นข่าวบนหน้าหนังสือพิมพ์

ภายใต้ระบอบประชาธิปไตยที่ล้มลุกคลุกคลาน เราไม่เคยได้ยิน ส.ส. ที่มาจากการเลือกตั้งผลักดันให้มีการแก้ไขกฎหมายใด ๆ เพื่อรื้อฟื้นและส่งเสริมศาสนา การศึกษาและศิลปวัฒนธรรมท้องถิ่น ให้ภาษาท้องถิ่นกลับมาและให้ระบบการศึกษาและศาสนาของท้องถิ่นเป็นอิสระ ฯลฯ รัฐบาลที่มาจากการเลือกตั้งเพียงชุดเดียวที่อยู่ครบวาระ 4 ปี (เริ่มในปี พ.ศ. 2544) ก็ทุ่มเททำงานด้านเศรษฐกิจ แต่แทบไม่สนใจด้านการพัฒนาการเมือง การศึกษา และ

ศิลปวัฒนธรรมของท้องถิ่น และจนถึงบัดนี้ 20 ปีผ่านไป เมื่อนโยบายของรัฐไม่ขยับไปไหน นอกจากการจัดงานที่เน้นรูปแบบ วัตถุประสงค์การเพราะมีงบประมาณสนับสนุน และข้าราชการแต่งตั้งพื้น เมืองสวยสดและเป็นระเบียบ เพราะสั่งการได้ เพื่อหวังส่งเสริมการท่องเที่ยว หวังเพียงให้ประชาชนและภาคธุรกิจมีรายได้ เราจึงควรทำความเข้าใจลักษณะของงานและมรดกที่จรัลได้ทิ้งไว้ให้กระจ่างเสียที

กึ่งศตวรรษของการรวมศูนย์อำนาจและกดทับศิลปวัฒนธรรมท้องถิ่นไว้ (พ.ศ. 2442-2496) ตามด้วยการเริ่มขยับตัวที่ท้องถิ่นในปี 2496 แต่เราจะพบว่า ตั้งแต่นั้นเรื่อยมา การเคลื่อนไหวภาคประชาชนในด้านการศึกษา ศาสนา และศิลปวัฒนธรรมท้องถิ่น ก็ยังเป็นเพียงการรณรงค์ การรวมศูนย์อำนาจไว้ที่ส่วนกลางและการกดทับท้องถิ่นยังมิได้ลดลงไปเลย 24 ปีของการทำงานอย่างหนักของจรัล มโนเพ็ชร ก็คือการรณรงค์ด้านศิลปวัฒนธรรมท้องถิ่นให้คนตระหนัก รวมความว่า จากปี 2496 จนถึงขณะนี้ 2564 รวม 68 ปี การทำงานด้านศิลปวัฒนธรรมท้องถิ่นเน้นหนักที่ให้ภาคประชาชนตระหนัก ยังมีได้เข้าไปในภาคการเมืองที่สภา-นโยบาย ที่องค์กรปกครองท้องถิ่น และที่ภาครัฐมากนัก ขณะที่รัฐเน้นที่การใช้ศิลปวัฒนธรรมท้องถิ่นเพื่อส่งเสริมเศรษฐกิจ แต่ยังไม่ใช้เปลี่ยนที่นโยบายการจัดระบบการศึกษา ศาสนา และศิลปวัฒนธรรมท้องถิ่นเสียใหม่ ด้วยเหตุนี้ เราจึงเห็นปัญหาจำนวนมากที่คั่งค้างและรอคอยการแก้ไขในอนาคต

ตัวอย่าง การที่มีผู้ปกครองจำนวนไม่น้อยพูดภาษาไทยกับลูกหลาน ทั้งๆ ที่ผู้ใหญ่พูดคุยกันเป็นภาษาท้องถิ่น ก็เพราะหลายโรงเรียน กระทั่งเป็นคำสั่งของกระทรวงให้เน้นการให้ความสำคัญแก่ศิลปวัฒนธรรมและภาษาของชาติ พ่อแม่หลายคนจึงสรุปว่านั่นคือโอกาสของลูกหลานที่จะเรียนได้ดี มีอนาคต และไม่แปลกแยกจากเด็กอื่นๆ และโรงเรียน ระบบการศึกษาแบบรวมศูนย์ไม่เคยสนใจว่าคนมีการศึกษาในยุโรปพูดเขียนอ่านได้ 3-4-5 ภาษาตลอดมาและได้ประโยชน์มากจากความสามารถดังกล่าว

การที่ภาษาล้านนาไม่มีตัว ร เรือ แต่หน่วยราชการยอมให้พูดภาษาท้องถิ่นแต่คงตัว ร เรือไว้จึงเป็นความขัดแย้งและก่อให้เกิดปัญหาอย่างมากในด้านวัฒนธรรม การที่รัฐไม่มีนโยบายส่งเสริมการเรียนการสอนภาษาท้องถิ่นก็คือในอนาคตจะไม่มีคนรู้ตัวอักษรล้านนา องค์ความรู้ต่าง ๆ ที่เขียนไว้ที่ยังไม่มีการแปลก็จะมีคุณค่าใด ๆ คนที่สนใจอยากเรียนก็จะมีงานทำ

การไม่ให้ความสำคัญต่อประวัติศาสตร์ท้องถิ่นในสถาบันการศึกษา ก็คือ การไม่ส่งเสริมให้คนท้องถิ่นเกิดความรักความภาคภูมิใจและความสนใจที่จะเรียนรู้จักท้องถิ่นของตนเอง และสนใจปกป้องรักษาและปรับปรุงท้องถิ่นของตนเองให้ดียิ่งขึ้น พิพิธภัณฑ์สถานต่าง ๆ ก็เป็นเพียงรูปแบบ ให้ผู้คนไปเดินดูพอเป็นพิธี เพราะไม่มีความรู้และความสนใจอย่างจริงจังที่จะรู้จักและสืบค้นเรื่องราวใด ๆ

เมื่อกระทรวงศึกษาธิการไม่เปิดโอกาสสถาบันการศึกษาทุกระดับจัดเนื้อหาการศึกษาท้องถิ่นให้บุคลากรในท้องถิ่นดูแลเอง รัฐต้องการควบคุมระบบการจัดการวัฒนธรรมไว้ที่ส่วนกลาง โดยจัดตั้งกระทรวงวัฒนธรรมไว้ที่ระดับชาติ แทนที่จะส่งเสริมให้แต่ละท้องถิ่นทำนุบำรุงรักษาและเรียนรู้ศิลปวัฒนธรรมของตนเอง ควบคุมงบประมาณและโครงการต่าง ๆ เสียเอง ศิลปวัฒนธรรมของแต่ละจังหวัดและอำเภอจึงเป็นเพียงส่วนที่กำหนดมาจากส่วนกลาง คำว่าศิลปวัฒนธรรมท้องถิ่นจึงเป็นเพียงคำพูดสวย ๆ แต่ในความเป็นจริงทุกอย่างกำหนดมาแล้ว

ในสภาพดังกล่าว เพลงคำเมืองหรือเพลงภาษาท้องถิ่นอื่น ๆ จึงมีสถานะทรงตัวและอ่อนแรงลง เพราะไม่เคยมีการศึกษาประวัติศาสตร์อย่างจริงจัง คำใหม่และวัฒนธรรมใหม่ ๆ ที่เกิดขึ้นก็คือส่วนที่เกิดขึ้นในส่วนกลางและจากโลกต่างประเทศที่หลั่งไหลเข้ามา

แผ่นดินล้านนาและท้องถิ่นอื่นๆ หลังยุคจรัล มโนเพ็ชร

20 ปีแล้วที่จรัลจากลา สังคมท้องถิ่นควรจะก้าวสู่ยุคใหม่ ไม่ใช่ยุคที่คนท้องถิ่นโหยหาอดีต อดีตที่กลับคืนมาไม่ได้ แต่ได้เวลาที่จะต้องสรุปว่า เวลาแห่งการรณรงค์เรื่องศิลปวัฒนธรรมท้องถิ่นนั้นแม้จะยังต้องดำเนินต่อไป แต่ได้เวลาของการพิจารณาใคร่ครวญอย่างจริงจังว่าจะอนุรักษ์และสืบสานศิลปวัฒนธรรมท้องถิ่นต่อไปอย่างไร

ข้อแรก คนทำงานด้านศิลปวัฒนธรรมท้องถิ่นทุกคนไม่ควรลืมว่า ทุกๆ ด้านของท้องถิ่นนั้นเป็นส่วนหนึ่งของรัฐ ความปรารถนาที่จะเห็นความเป็นอิสระของศิลปวัฒนธรรมท้องถิ่นและการปกครองท้องถิ่นที่มีประสิทธิภาพ และเพื่อประชาชนส่วนใหญ่ นั้น จะต้องแยกไม่ออกจากสังคมไทยในภาพรวม นั่นคือ การมีระบอบการปกครองแบบประชาธิปไตยที่ถาวรนับต่อจากนี้ ลึกลงไปที่การทำรัฐประหาร และรัฐบาลแบบอำนาจนิยม ซึ่งยิ่งนานวันจะไม่มีประเทศใดคบหา และต้อนรับ และนับวันจะมีนักท่องเที่ยวต่างชาติเดินทางมาเยือนน้อยลงๆ

ข้อที่สอง ศิลปวัฒนธรรมท้องถิ่นที่อ่อนแอเป็นผลของนโยบายรวมศูนย์อำนาจไว้ที่ส่วนกลาง มาเป็นเวลายาวนาน นโยบายการกระจายอำนาจสู่ท้องถิ่นจึงเป็นภารกิจที่สำคัญอย่างยิ่ง เช่น จัดตั้งกระทรวงการกระจายอำนาจสู่ท้องถิ่น เร่งเปิดโอกาสให้การศึกษาในระดับท้องถิ่นอยู่ในการบริหารจัดการของคนท้องถิ่น รวมถึงความเป็นอิสระในการบริหารจัดการศิลปวัฒนธรรมท้องถิ่น ยกเลิกกระทรวงวัฒนธรรม เร่งรัดการกระจายอำนาจสู่ท้องถิ่นที่กำหนดไว้ตั้งแต่ พ.ศ. 2540-2542 แต่ชะลอเรื่อยมาระบอบการเมืองของประเทศเราไร้เสถียรภาพ

ข้อที่สาม องค์การปกครองท้องถิ่นทุกๆ ระดับควรให้ความสำคัญต่อการบริหารและจัดการท้องถิ่นด้วยการสำรวจว่าปัญหาต่างๆ ในท้องถิ่นควร

ได้รับการแก้ไขและปรับปรุงอย่างไร หากจะมีการปรับปรุงการปกครองท้องถิ่นครั้งใหญ่ มีใช้การเข้ามามีอำนาจคิดจัดทำหรืออนุมัติโครงการต่างๆ อำเภอบางจังหวัด และรัฐบาลส่วนกลาง

ข้อที่สี่ ประชาชนในแต่ละท้องถิ่นควรตระหนักว่าปัญหาศิลปวัฒนธรรมท้องถิ่น ทุกๆ ด้านเป็นเรื่องที่คนท้องถิ่นต้องลงมือทำและรู้สึกเป็นเจ้าของ มีส่วนช่วยกันรับผิดชอบ มีใช้งานของคนอื่นหรือท้องถิ่นอื่นใด

และ **ข้อที่ห้า** ศิลปวัฒนธรรมท้องถิ่นมีความสัมพันธ์อย่างแนบแน่นกับระบบการศึกษาที่ประชาชนในท้องถิ่นควรมีบทบาทในการควบคุม ไม่ว่าจะทาง นโยบาย หลักสูตร งบประมาณ และผู้บริหารโรงเรียน และครู ในอีกด้านหนึ่ง ศาสนาเป็นสิทธิของแต่ละบุคคลที่จะนับถือ ด้วยเหตุนี้ จึงควรให้แต่ละคนเลือกปฏิบัติตามเสรีภาพของตน มีใช้ทุกอย่างถูกควบคุมโดยรัฐบาลกลางอย่างที่ผ่านมา

ความสัมพันธ์อันแนบแน่นที่ว่ามาหมายความว่า เมื่อการศึกษาเป็นของท้องถิ่น ศิลปวัฒนธรรมท้องถิ่นก็จะได้รับการห่วงใย ค้ำชู และคนท้องถิ่นเห็นสมควรว่าจะอนุรักษ์และส่งเสริมส่วนใด อะไรคือสิ่งที่ดีที่สุดสำหรับชุมชนและลูกหลานของเขาในปัจจุบันและอนาคต เยาวชนและสมาชิกทั่วทั้งสังคมก็จะมีส่วนร่วมสร้างสรรค์ศิลปวัฒนธรรมท้องถิ่นได้มากกว่าเดิม ไม่อยู่ในกรอบแคบๆ อย่างที่ผ่านมา

จรัล มโนเพ็ชร ได้จุดประกายปัญหาและประเด็นต่างๆ ในเพลงของเขา ใช้เสียงเพลงและการทำงานกับเยาวชนและศิลปินท้องถิ่นหลายกลุ่มเพื่อหวังก้าวไปสู่อนาคตของสังคมใหม่

เขาจากไปโดยที่ภารกิจเหล่านั้นยังไม่บรรลุผล เราผู้อยู่เบื้องหลังควรร่วมมือกันทั่วแผ่นดินล้านนาและสังคมไทยผลักดันภารกิจต่างๆ ให้ก้าวหน้าไปกว่าเดิม และประสบความสำเร็จให้ได้ในที่สุด

และนำความสำเร็จเหล่านั้นมาฉลองชัยเบื้องหน้าประติมากรรมนี้...

.....

“คือโอกาสชีวิตให้เราฟันฝ่า.....ขอบฟ้ามีตะวัน”

14 พฤศจิกายน 2564